

Rroshën, sa malet, gjuha dhe kultura arbëreshe !

KUMBORA

redazionekumbora@gmail.com

Viti - Anno IX * n. 99 * Nëntor, Dhjetor 2012

Fletë e përnuajshme informative kulturore të arbëreshëve të Molizit. Botuar nga Shoqata Kulturore Arbëreshe
Bollettino d'informazione culturale degli arbëreshë del Molise. Organo dell'Associazione Culturale Arbëreshe
Rruga (Via) Marina 93, Cap. 86049 RUR (URURI - CB) * Fax 0874 830219 cell. 3384783595 *

28 Nëntor 1912 - 28 Nëntor 2012
100 vjet pavarësi për Shqipërinë

28 Novembre 1912 - 28 Novembre 2012
100 anni d'indipendenza per l'Albania

Gëzuar
festat e fundvitit

Editorial, Editoriale
Pavarësia, Indipendenza

di: RK

faqja 2

Kulturë, Cultura

Haraksi e shuar? Aurora svanita?

di: Pal Borxha

faqja 7 e 8

Histori, Storia
Kongresi i Manastirit

di: Saimir Lolja

faqe 5 e 6

Këndi i poezisë, L'angolo della poesia
Zëra, Voci

di: Fernanda Pugliese

faqja 10

Pavarësi

Simbjet Albania o si e sërresën ata Shqipëria me datë 28 Nëntor mbushi një qind vjet që u shkëput 'ka Turcia dhe u bë e pavarur.

Na arbëreshët pas më shumë se 500 vjet që festë mund bëmi?!

Thuhet që arbëreshët dhe shqipëtarët vinjën 'ka Ili-rët vjen ma thënë burra të lira.

Dhe këtë e shohëmi edhe sot. Janë aq të lira që të vuç dy koçë bashkë është aventurë do për arbëreshët do për shqipëtarët. Megjithatë na arbëreshët mund bëjmë festë kur ishëm të lira dhe patëm historim që ka moti Skanderbegut, po që atëhera u bëmë edhe sqavë, sqavë të kulturës të atyre që na mbajnë ndën, kulturë e huoj që me nge bëri të harrojëm kush ishëm dhe kaha vijëm. Me pakë fjalë 'ka burra të lira që ishëm u bëmë burra të vjerrura për' gjithësej dhe për' çdo.

Një herë ngë mund na shkoi një mizë ka hunda pse sa më paka e vrisjëm, kurra ng' i përgjigjeshëm dhunës dhe ishëm shembulli pozitiv kundër padrejtësitëvet e klasavet më të bëgata.

Këta karakteristika i mbajtëm për shumë vjet, ndrose njera ka viet '50 të shekullit që posa shkovi, kur edhe me luftrat e braçantavet dhe klasavet të vapka kundër kapitalizmit, pa të harruor luftrat kundër kishës latine që na ndërroi ritin njera ka vitet e fundit të 1600-ës, ata të fjalës së dhënë me pjesëmarrjen ka ana e Regjit ka moti i sanfedistavet dhe të tjera.

Nani u bëmë dele. Ngë kimi të bëmi festë për' mos një pavarësi. U bëmë të vjerrur 'ka traditat e të huojvet. Po koça e thatë të arbëreshëvevet na u mbjet. Atëhera pse ngë kërkomi të zgjohemi 'ka gjumi i këtyre viteve fundit dhe ka moti i Natalletvet dhe të vitit e ri ngjallemi më një gjellë e re. Mos kërkomi të kopioimi Shën Mërtyrin, Arinën ose të jimi tërhequr ka Termeni, që me të drejtë mburohen me traditat e tyre, po që ngë janë të tonat.

Kërkomi të bëhemi Zot i shtëpisë ka shtëpia ime dhe të bëhemi popa të pavarur.

Vetëm ashtu mund kimi një të ardhur! Ndë ngë bëmi kështu: kalidhe ishëm dhe kalidhe do të jimi edhe nesër njera kur kjo kalidhe ngë do të shkatërrohen dhe ngë dot mbjetet mosgjë më.

RK

Indipendenza

Quest'anno l'Albania o come la chiamano loro Shqipëria il 28 Novembre ha compiuto cento anni dalla secessione dalla Turchia diventando indipendente.

Noi arbëreshë dopo oltre 500 anni cosa potremmo festeggiare?!

Si dice che gli arbëreshë e gli albanesi provengono dagli Illiri ovvero Uomini liberi.

E questo è evidente anche oggi. Sono tanto liberi che mettere insieme due teste è un'avventura sia per gli arbëreshë che per gli albanesi. Ebbene noi arbëreshë avremmo potuto far festa quando eravamo liberi al tempo di Skanderbeg, ma da allora siamo diventati schiavi, schiavi della cultura di quelli che ci dominavano, cultura estranea che col tempo ci ha fatto dimenticare chi eravamo e da dove venivamo. In breve, da uomini liberi che eravamo siamo diventati dipendenti per qualsiasi cosa.

Una volta non sopportavamo la mosca al naso, quanto meno la annientavamo, giammai ci sottomevamo alla violenza ed eravamo esempio contro le ingiustizie delle classi più agiate.

Queste caratteristiche le abbiamo conservate per anni, forse sino agli anni '50 del secolo appena trascorso, quando vi furono le lotte bracciantili e delle classi indigenti contro il capitalismo, senza dimenticare le lotte contro la chiesa latina che cambiò il rito alla fine del seicento, o per la parola data la partecipazione con i Realisti al tempo dei sanfedisti ecc.

Ora siamo diventati pecore. Non abbiamo da festeggiare nessuna indipendenza. Siamo dipendenti dalle tradizioni dei forestieri. Ma la testa dura degli arbëreshë ci è rimasta. Allora svegliamoci dal torpore di questi ultimi anni ed in tempo di Natale e del nuovo anno resuscitiamo in una nuova vita. Non cerchiamo di copiare S. Martino, Larino o essere attratti da Termoli, che a pieno diritto difendono le loro tradizioni, ma che non sono le nostre.

Cerchiamo di essere Signori a casa nostra e diventare di nuovo indipendenti.

Solo così potremmo avere un futuro! Se non lo faremo: capanna eravamo e capanna saremo anche un domani sino a quando questa capanna sarà distrutta e non ne rimarrà assolutamente nulla.

RK

Deklarata 76.të

U' Nikoll Kalabrezi të kësaj hore të Rurit rrëfyen
sipas urdhënit i nxjerrur që jam masar dheu dhe kam
33 vjet

Beatriçja Kateli të horës së Qeftit ime shoqe 25 vjet

Margarita ime bijë 9 vjet

Gajtani im bir 8 vjet

Marta ime bijë 1 vit

Sepa Kapofredani vulla barku 45 vjet

Gaezun me kontrakt viti

Lazar Kravari i horës së Munxhufunit burrë krahu
dheu 36 vjet

Adam Kravari i horës së Munxhufunit edhe burrë
dheu 30 vjet

Xhuani Floku i horës së Munxhufunit i cili ruon qe-
të 17 vjet

Kam:

Qe 7

Lopë 3

Dem i vogël 1

Pela për të shurbyer ka masaria 2

Ajdhur 1

Shtëpia ime te ku rri është katër ambjentesh lartë dhe
tre poshtë dhe ndodhet përrëzë Kishës së Madhe të
kësaj të thënë hore, ngjitur me shtëpinë e Grigor
Pleshit dhe shtëpinë ime te ku rri.

Kam njetër shtëpi dy ambjentesh lartë e poshtë e
cila ndodhet ka udha ndë mestë e ngjitur me shtëpi-
të Dom Tomas Fratit dhe Xhuanit Plesha, e dhënë
afitu simbjët Adam Oqonerit për pesë dukate.

Kam njetër shtëpi dy ambjentesh lartë e poshtë e
ngjitur me shtëpitë e Gajtani Sulit e dhënë afitu
simbjët Toamas Kazhatit për katër dukate.

Kam njetër shtëpi me një ambjent poshtë dhe një
kazinë ngjitur me shtëpitë e Mateut Plesha dhe Se-
pës Kakosit të dhëna afitu simbjët Filip Pompeut për
katër dukate.

Kam një vreshtë nëntë trenalesh e vunur me dhri
latine ka trolli i dëfzës të kësaj hore, nxjerrur spi-
zët, ajo më jep ka viti një karlin. Janë ka kjo vreshtë
këmbë të ritura ullonjësh numër dhjetë të cilat ,
nxjerrur spizët, më japën tre grana ka viti për ka nje-
ra këmbë, pranxune ullinjësh janë me numur dhjetë
të cilët edhe ngë bjenjën. Kejme gjymës tentali për
të shurbyer këtë vreshtë e cila vet është ngjitur me
dherat e erdhëvet e të ngjemit i vdekur Sepa Xha-
mirës.

Kam njetër vreshtë po ka i njëjti troll, vjen ma thë-
në ka rruga që shkon Qeft, katër trenalesh e cila
edhe kjo është e vunur me dhri latine, ngjitur me
dherat e Dom Tomasit Frati. Nxjerrur spizët, më jep

76.a Rivela

Io Nicola Calabrese di questa terra di Ururi rivelo in
esecuzione del bando emanato essere massaro di
campo di anni 33

Beatrice Catello di Chieuti moglie di anni 25

Margherita figlia di anni 9

Gaetano figlio di anni 8

Marta figlia di anni 1

Giuseppe Campofredano fratello uterino di anni 45

Garzoni ad anno

Lazzaro Cravaro della terra di Montecilfone lavora-
tore di anni 36

Adamo Cravaro della terra di Montecilfone lavora-
tore di anni 30

Giovanni Flocco della terra di Montecilfone custode
di buoi di anni 17

Possiedo:

Bovi 7

Vacche 3

Ciavarro 1

Giumente per uso della masseria 2

Somaro 1

Casa di mia propria abitazione di membri quattro
soprani e tre sottani posta vicino alla chiesa matrice
di questa predetta terra attaccata colli beni di Grego-
rio Plescia e casa di mia abitazione.

Possiedo un'altra casa di due membri soprano e sot-
tano sita nella via di mezzo confinante colli beni di
Don Tomaso Frate e Giovanni Plescia affittata que-
st'anno ad Adamo Occhionigro per ducati cinque.

Possiedo un'altra casa di due membri soprano e sot-
tano attaccata colli beni di Gaetano Sullo affittata
quest'anno a Tomaso Casciato per per ducati quattro

Possiedo un'altra casa di un membro sottano ed un
casaleno attaccato colli beni di Matteo Plescia e
Giuseppe Cacosso affittati in quest'anno a Filippo
Pompeo per ducati quattro.

Possiedo una vigna di trentali nove vitata di viti lati-
ne nella pianura della difesa di questa Un.tà, dedot-
tene le spese rende annui un carlino a trentale .Vi
sono in detta vigna arbori fruttiferi di olive numero
dieci, dedottene le spese, rendono grana tre ciasche-
duno l'anno, piantoni d'olive numero dieci quali
non producono ancora frutto. Canneto mezzo trena-
le per uso di detta vigna, la medesima confinante
colli beni delli eredi del defunto Giuseppe Giammi-
ro.

Possiedo un'altra vigna nella medesima pianura e
propriamente nella strada di Chieuti , di trentali
quattro, vitata di viti latine attaccata colli beni di
Don Tomaso Frate, dedottene le spese, rende la

të njëjtën si thaç më sipër. Janë ka kjo vreshtë këmbë ullinjësh të rritura me numur tredhjetepesë, nxjerrur spizët, më japën si sipër, pranxune të cilët edhe ngë bjenjën numur dhjetë.

Kam njetër vreshtë dy trentalesh e gjymës me ndë mestë vetëm një këmbë ulliri e cila ndodhet ka i njëjti troll të kësaj hore, ngjitur me dherat e Çesarit Xhamirës dhe Françoskut Kalashoni, nxjerrur spizët, më jep një karlin trentalin.

Kam një vinjall ose vreshtë e tharëe cila ndodhet ka ana e sullënjës të difezës së kësaj hore me këmbë të rritura ullinjësh me numur njëzetekatër, ngjitur me dherat e dom Tomasit Frati të cilët , nxjerrur spizët më jep tre grana ka viti për çdo këmbë.

Kam njetër vinjall i tharë me vetëm një këmbë ulliri kaha rruga që vete kaha kruoi, ngjitur me dherat e Mërkur Fratit.

Mbjell ka territori të cilit e sërresën Maqet dhe Lungarella, deman i kësaj hore me të paguojtur Mons. Peshkopit, Baron i kësaj hore të Rurit, dy tumen vërsurën do grurë, elb dhe tërshërë ka viti, tëmbjel-lura ka këta Maqe:

Grurë vërsurë 18

Elb vërsurë 1

Tërshërë vërsurë 1

Mbjell ka territori i Arinës i cili i nget rev. Kapitullit të cilit i jap një tume e gjymës vërsurën që të jetë grurë, elb dhe tërshërë.

Ka Qana Arinës, me patrën zotin Otaviani Borxili të cilit më nget t'i jap nga vërsurë dy tumen për nga vit që është mbjell

Grurë ka kjo Qanë vërsurë 4

Elb vërsurë 1

Dëtyrë

Pë një kapitall 60 dukatesh Rev. Kapitullit i Arinës , sikundra stërmendit dorë nutarit Mateu de Amicis të Arinës, paguonj ka viti nëndë për qindin të thënurit Kapitull njera kur të mbushet kapotalli.

Pë kapitallin 6 dukatesh ven.it Kumend Xhesu e Maria paguonj 8 karline ka viti për? Mesha njera kur të mbushet kapitalli.

Paguonj Kishës, Mensës të munxinjorit dhe të arçëprjeftit, deçëmën një mënxet vërsurën ka territoret e Baronit të Rurit. Ka territoret e Arinës paguonj deçëmën gjymës rev. Kapitullit të Arinës dhe tjetrën gjymës të thënurit arçëprjeft të Rurit.

Me besë të asaj që kam bënë të shkruojën këtë të rrëfyer e shkruova dhe firmava me dorën ime.

Rur, 23 dëçembër 1741

medesima come sopra. Vi sono in detta vigna arbori d'olive fruttiferi numero trentacinque, dedottone le spese, rendono come sopra, piantoni che non producono frutti numero dieci.

Possiedo un'altra vigna di trentali due e mezzo con un sol albero d'ulivo sita e posta nella medesima pianura di questa Un.tà confinante colli beni di Cesare Giammiro e Francesco Colascione, dedotte le spese, frutta un carlino a trentale

Possiedo un vignale seu vigna sterilita sita e posta nella solagna della difesa di questa Un.tà con alberi fruttiferi d'olive numero ventiquattro confinante colli beni di don Tomaso Frate che dedotte le spese rende grana tre per ciaschedun albero annui.

Possiedo un altro vignale sterile con un solo albero di ulive per la strada della fontana attaccata colli beni di Mercurio Frate.

Semino in territorio che si chiama Le Macchie e Lungarella demanio di questa Un.tà con pagare a Mons.Vescovo Barone di questa terra di Ururi due tomola a versura così in grano che orzo ed avena per ciaschedun anno, seminati in dette Macchie

grano versure 18

Orzo versura 1

Avena versura 1

Semino in territorio di Larino attinente al rev.capitolo ne rendo un tomolo e mezzo a versura così in grano come in orzo et avena.

Nella piana di Larino, patronato di Ottaviano Borzillio rendo per ogni versura tomola due per ciaschedun anno.

Grano in detta pianura versure 4

Orzo versura 1

Pesi

Per un capitale di ducati 60 al Rev. Capitolo di Larino, come per istrumento fatto per mano del Notaro Matteo de Amicis, pago annui nove per cento a detto capitolo sino alla restituzione del capitale.

Per capitale di ducati 8 al ven.le monastero Gesù e Maria pago annui carlini 8 per messe sino alla restituzione del capitale.

Pago alla Chiesa, Mensa vescovile ed arcipretale di decima un mezzetto a versura nelli territori baronali di ururi. Nelli territori di Larino pago della decima la metà al Rev. Capitolo di Larino e l'altra metà al sopradetto arciprete di Ururi.

Che in fede del ciò che ho fatto scrivere il presente rivelo scritto e firmato di mia propria mano.

Ururi, 23 dicembre 1741

*Kongresi i Manastirit
ose ndryshe Kongresi i Alfabetit
(14 Nëntor 1908)*

Atdhetarët që përpiqeshin të bashkonin popullin kishin përpara një përçarje në popull që shkatohej nga:

1- politika ‘përça e sundo’ e qeverise osmane;
2- struktura shoqërore feudale-fisnore në Shqipëri;
3- drejtimet e huaja të grupeve të ndryshme fetare, të cilat përdomin turqishten, greqishten, italishten e gjermanishten në vend të Shqipësisë.

Në ato kushte, shoqëria Bashkimi e Manastirit thirri më 14 Nëntor 1908 kongresin e parë të përgjithshëm për diskutimin dhe miratimin e një alfabeti të një-suar.

Aty ishin të pranishëm 150 delegatë të ardhur nga të gjitha anët e Shqipërisë dhe nga bashkësitë shqiptare në Rumani, Turqi, Egjipt, Itali, Amerikë e gjetkë. Ata zgjodhën si kryetar Mithat Frasherin, të birit e të shquarit Abdyl që kishte kryesuar mbledhjen në Prizren.

Përfaqësuesi i Shoqërisë Biblike Gjergji Qiriazi u zgjodh nënkryetar, kurse prifti protestant nga Korça Grigor Cilka mori pjesë bashkë me të në Komisionin e Alfabetit të përbërë prej 11 vetësh.

Parashqevi Qiriazi, e Shkollës së Vajzave në Korçë, shërbeu si sekretar e komisionit. Ajo ishte e vetmja grua delegate në Manastir dhe e para grua në histori që mori pjesë në një forum gjithëshqiptar.

Zonja Fineas Kenedi, një misionare amerikane në Korçë, e pranishme aty si vëzhguese, shkruante për poetin Gjergj Fishta: Kumtesa më e mirë u mbajt nga një prift katolik nga Shkodra, fjalët e të cilit bënë që dëgjuesve t'u rridhnin lotë; një hoxhë u prek aq shumë, sa që rendi ta përfaqonte para gjithë të pranishmeve.

Kongresi nëntëditor vendosi me votë të plotë që shqiptarët të linin mënjandë alfabetin e Stambollit me dhjetë shenjat e tij të veçanta dhe ta shkruanin gjuhën e tyre vetëm me alfabetin latin.

Alfabeti i hartuar në Manastir përmbante 36 shkronja e ndërthurje shkronjash latine.

Duke qenë se para kësaj mbledhjeje gjuha shqipe ishte shkruar me shkronja arabe, greke e sllave apo përshtatje të tyre, vendosmëria e këtyre delegatëve për t'i kthyer sytë nga perëndimi ishte haptazi një shpallje kulturore e pavarësisë, gjë që shkaktoi kundërveprime të ashpra nga qeveria osmane, sllavët dhe kisha ortodokse e grekëve.

Një pjesëmarrës i shquar në Kongresin e Alfabetit ishte studiuesi, poeti dhe atdhetari nga Shkodra,

*Il Congresso di Monastir
ovvero il congresso dell'alfabeto
(14 Nëntor 1908)*

I patrioti che miravano ad unire il popolo si trovavano avanti un popolo smembrato da una serie di fattori:

1- la politica “divide et impera” del governo turco;
2- la struttura sociale etnico-feudale in Albania;
3- le direttive straniere dei vari gruppi religiosi che usavano il turco, il greco, l'italiano ed il tedesco a posto dell'albanese.

In quelle condizioni la società L'unione di Monastir indisse per il 14 Novembre 1908 il primo congresso generale per la discussione e l'approvazione di un alfabeto unificato.

Erano costà presenti 150 delegati giunti da tutte le parti d'Albania e dalle comunità albanesi in Romania, Turchia, Egitto, Italia, America ed altrove. Scelsero come presidente Mithat Frashëri, figlio del famoso Abdyl che aveva capeggiato il convegno di Prizrend

Il rappresentante dell'Associazione Biblica Gjergje Qiriazi fu nominato vicepresidente, mentre il prete protestante da Korça fu incùluso insieme a questi nella Commissione dell'Alfabeto composto da 11 persone. Parascève Qiriazi, della Scuola femminile di Korça, fece da Segretaria della Commissione. Lei era l'unica donna delegata e la prima nella storia che partecipò ad un forum panalbanese.

Miss Fineas Kennedy, una missionaria americana a Korça, presente come osservatrice, scrisse per il poeta Gjergj Fishta: Il discorso migliore è stato tenuto da un prete cattolico di Scutari, le parole del quale fecero commuovere gli ascoltatori; un chierico musulmano si commosse a tal punto che si alzò ad abbracciarlo davanti a tutti i presenti. Il Congresso di 9 giorni stabili all'unanimità che gli albanesi tralasciassero l'alfabeto di Istanbul con i suoi 10 segni particolari e di scrivere la loro lingua solo con l'alfabeto latino.

L'alfabeto redatto a Monastir si componeva di 36 lettere composte di caratteri latini.

Visto che prima di tale convegno la lingua albanese era scritta con caratteri arabi, greci e slavi o loro adattamenti, la decisione di questi delegati a volgere gli occhi ad occidente era apertamente una dichiarazione culturale dell'indipendenza, cosa che scatenò l'aspra reazione del governo turco, degli slavi e della chiesa ortodossa dei greci.

Uno dei noti partecipanti al Congresso dell'Alfabeto era uno studioso, il poeta e patriota da Scutari,

Ndre Mjeda. Tetë nga trembëdhjetë propozimet e tij u miratuan nga Kongresi i Manastirit. Ndonëse jetoi në disa vende të huaja dhe mësoi të fliste 13 gjuhë, mbi gjuhën Shqipe ai nuk vinte gjë tjetër.

Kongresi vendosi gjithashtu ngritjen e Shtypshkronjës Shqipe në Manastir nën drejtimin e Gjergj Qiriazit, e cila u bë shpejt e njohur anembanë vendit si shpërndarëse e librave dhe gazetave Shqipe. Por shpejt qeveria osmane i mbylli të gjitha shtypshkronjat shqipe. Më 1911, Hoxhson, përfaqësuesi i Shoqërisë Biblike të Kostandinopojës, raportonte: Të gjitha shkollat shqipe janë mbyllur pa pikë mëshire, kurse përpjekjet ngulmuese për ndalimin e gjuhës dhe zhdukjen e letërsisë Shqipe nuk kanë rreshtur kurrë. Gjendja e rëndë politike mund të marrë flakë nga çasti në çast. Tashmë shqiptarizmi kishte shpërthyer dhe nuk do ndalej më!

Saimir Lofja

Ndre Mjeda. Otto delle tredici sue proposte furono approvate dal Congresso di Manastir. Anche se avendo vissuto in diversi paesi stranieri e conosceva 13 lingue, al di sopra della lingua albanese non ne poneva nessuna. Il Congresso stabilì inoltre di aprire la Tipografia albanese a Manastir, sotto la direzione di Gjergj Qiriazzi, che subito divenne nota ovunque nel paese come distributrice di libri e giornali albanesi. Ma immediatamente il governo turco chiuse tutte le tipografie albanesi. Nel 1911, hoxhson, rappresentante della Società Biblica di Costantinopoli, rapportava: Tutte le scuole albanesi sono state chiuse senza pietà, mentre i tentativi aspri per impedire la lingua e l'eliminazione della letteratura albanese non cessarono mai. La grave situazione politica può esplodere in qualsiasi momento. Ormai l'albanesità era esplosa e non si sarebbe fermata più!

Saimir Lofja

*Festimi i 28 Nëntorit 1946
në Manastir*

A chi non piacciono i bambini!? Quei disturbatori della quiete, che quando si stancano di giocare da soli, richiamano l'attenzione dei grandi, per potere condividere la gramezza della loro esistenza.

A chi non piacciono i bambini? Quei disturbatori della quiete, a cui non è più permesso di diventare grandi, per potere condividere le condizioni di possibilità della vita.

E' nella parte dell'anno più e noiosa che la natura-madre cova la rinascita nel suo seno-terra ed è in questo periodo dell'anno che già gli umili primitivi si volgevano ad Oriente sperando nel ritorno del sole alto nel cielo.

Forse noi grandi siamo ancora in tempo a deporre le preoccupazioni del mondo, il delirio di onnipotenza, la perfida scaltrezza e tornare alla semplicità dell'essere, a gioire e a meravigliarci.

Haraksi e shuar?

Dhe erdhi hera për tatëmadhin të silljë përjashta të nipin. I pari, ai i embrit. Kish shumë qerë që djali ia kërkoi këtë shëtitje, por urtësia prisjti të sosjti dimbri i ftohtë dhe se dielli të hyej më lartë në qiell. Nani, pra, mënd të zëjë fill t'ë zbulojë botën më atë se së mbrojturës gjitonize.

Një puhë e vakët hipej nga Fusha e Shejtes Katarinë ndaj Xaravulit tue lëmuar mushkun e nglakuam me barrën e gjyshtit mbi burroren dhe të djalit prapa mbi kurrizin, ndërsa arrënin te ngastra e shpëtuar nga shkurraja dhe e liruar nga gurët: Llazi. Glatë brinjës së malit, të pështruar me lisa dhe gështenja, i faniteshin djalit shkëmbe të mbështetme mbi rroka dhe gorromima, që i dukeshin lugate të llavët të lashtë të tërbuam, protagonistë luftërash akrobatike në vetmi.

Hyrën te vreshta nëpër një shtek të ngushtë në mes të ferrave, akaceve dhe fiqve detarë që nga mot të rritur ndër gurët e shkukur nga fusha dhe të vënë përreth kufirit. Pak më brënda, shi te angona kalivja, e zakonshme barakë gurësh pa këllqere të vënë në rreth dhe të pështruar nga një kuverticë e lartë konike kallmesh. Te sheshi përpara derës një gurë i math kubik dhe te një angonë një furnel murature për të ngrohur te zjarri të paktit të ngrënë, ushqim për lodhjen e rëndë.

Ngë kish as një fill bari te gjithë vreshta, e mbajtur e pastër si një klishë. Dhritë ishin vënë një për një dhe të mbajtura të drejta me një hu kallmi, të gjera aq sa mënt'i shkojë një mushk. Një diz te pjesa e lartë mbajë degëzat e glata për të bërë një *kukllë* (pupë) të veshur me fletë të gjera. Këtë e këtë gjeje pemë dardhash, fiqsh, këshish, amarelesh dhe një arrë madhështore. Kish edhe gjithë rrethas llargu për të mbjellë qiqra dhe thjerrë. Dy gurrëza uji gufonin nga dheu dhe ishin mbjedhur nga dy kutizë muri kubike vënë në tokë, të hapët nga njera anë nga e cila nxirrej ujë për të pirë me lopatëza fiqsh detarë të thajtura me formë kupe.

Aurora svanita?

E venne il tempo per il nonno di portare in campagna il nipote. Il primo, quello del nome. Da molto tempo, il bimbo gli chiedeva questa gita, ma la saggezza attendeva la fine del freddo inverno e che il sole salisse più alto nel cielo. Ora, dunque, poteva iniziare ad esplorare il mondo al di là del protetto piccolo vicinato. Una tiepida brezza saliva dal Piano di Santa Caterina verso il Monte Saravulli accarezzando il mulo gravato dal peso del nonno sul basto e del bimbo di dietro a cavalcioni sulla groppa, mentre raggiungevano la contrada sottratta alla bosaglia e spietrata: Llazi. Lungo la costa del monte, ricoperto di querce e castagni, apparivano al bimbo rocce appoggiate in bilico sul vuoto, che gli sembravano antichi inquietanti fantasmi, protagonisti di acrobatiche lotte solitarie.

Entrarono nella vigna attraverso un angusto varco tra i rovi, le acacie e i fichi d'India cresciuti da molto tempo tra le pietre tolte dal campo e messe tutt'intorno a confine. Appena dentro, ecco nell'angolo *kalivja*, il consueto capanno di pietre a secco poste in tondo e sormontate da una alta copertura conica di canne. Nello spiazzo antistante una grossa pietra cubica e in un angolo un fornello di muratura per scaldare al fuoco il misero cibo, sostegno per la dura fatica.

Non c'era un filo d'erba nel campo, tenuto pulito come una chiesa. Le viti erano messe ad alberello solitario e sorrette ad una ad una da un tutore di canna, distanziate giusto a farci passare un mulo. Un legaccio nella parte alta manteneva i lunghi tralci a formare una *pupa* di pampini. Qua e là alberi di pere, fichi, ciliege, amarene e un maestoso noce. C'era anche lo spazio sul bordo per seminare ceci o lenticchie. Due piccole sorgive d'acqua sgorgavano dal terreno ed erano raccolte da due cubici tabernacoli appoggiati al suolo, aperti su un lato da cui si attingeva per bere da pale di fichi d'India rinsecchite a forma di coppa.

Mbjodhën bashkë ca amarele, fij bari për të dërtypur një cikë të nguqëm me një shijim të ashpër por të këndshëm dhe ndonjë degëzë qiqrash. Bishtajat ish-in plot me farën nanimë e ngurthosur dhe jehonin të hareshme si lojëra. Noni, pra, u vu të shërbejë e djali vejë tue zbuluar botën e re e qosme nga të pasosmet mundësi lozjeje. Qërroi shkoi shpejt. Pra noni për të vërtetuar simptomat e urisë vërejti orën xhepi, la punën e tij, vuri mbi altarin guri bukën, verën dhe një copë djathët. Dhe ndezi zjarrin te furneli për të ngrohur supën kungujsh dhe patatesh brënda gavetës së prurë gati nga shpia.

U desh(të) ca qërò për sa t'u ngrohur supa. Ajri kish vatur tue u mbluar me kundërmimin e saj dhe djali bëjë festë të padurueshme...

Gjithnjibashku u fanitën nga i ngushti shtek dy burra mëkëmbë: njeri, plak me duart lidhur me zinxhira, (t)jetri me një mill revoleje te rripi që xarisjë të parin, plakun.

Djali, i trëmbur, rrodhi nga noni tue u kumbisur kofshëvet. Gjyshi si i frymëzua ia bëri të thëshjë vetëtimthi: «A manciari! (hani me ne!)». Formulë rituale grishjeje për të ndajtur tryesën buke me të huajt. Banditi, tue hequr plakun, u qas te tryesa pa pipitasur e më shpejt se sa thuhet llupi të ngrënit e kulloi gjithë verën e vucotes.

Pra, menjëherë, ashtu si ish-in fanitur, u zhdukën të dy te të gjelbërit e bimësisë, tue vazhduar te transferimi i të rrëmbyerit: llargu vetëm pak metre nga rrugët e asfaltuame vazhdimisht të patrulluame me 'Guxi' e me 'Kampanjole' në pajisje të policisë dhe të karabinierëve.

Ushtarët e 24-ti Regjiment Artileri Fushore kishin fushimin aty pë'krahu, nënd ullahtë e Sklicës.

Djali...

21.11.12

Raccolsero insieme un po' d'amarene, fili d'erba da masticare un po' rossicci di un sapore aspro ma gradevole e qualche ramo di ceci. I bacelli erano ripieni del seme già ingranato e risuonavano allegri come giocattoli. Il nonno si mise, poi, al lavoro e il bimbo andava scoprendo il ricco nuovo mondo dalle infinite possibilità di gioco. Il tempo trascorse veloce. Poi il nonno a conferma dei sintomi della fame guardò l'orologio a catena del gilé, lasciò la sua occupazione, mise sull'altare di pietra il pane, il vino ed un tocco di formaggio. E accese il fuoco nel fornello per scaldare la zuppa di zucchine e patate dentro la gamella portata pronta da casa. Un raro fresco vento del Golfo portò il suono delle campane di mezzogiorno. Ci volle un po' perché la zuppa si scaldasse. L'aria si era andata riempiendo della sua fragranza e il bimbo faceva impaziente festa Tutt'a un tratto apparvero dal varco due uomini a piedi: uno, vecchio con le mani legate con una catena, l'altro con un fondina di pistola alla cinta che trascinava il primo, il vecchio. Il bimbo, intimidito, corse verso il nonno appoggiandosi alle sue gambe. Il nonno come ispirato riuscì a dire d'un fiato: «A manciari! (favorite!)». Rituale formula di invito a condividere la mensa. Il bandito, stratonando il vecchio, si accostò alla mensa senza proferir verbo e in men che non si dica si sbafò il cibo e si scolò il vino del bariletto. Poi, subito, così come erano apparsi, scomparvero entrambi nel verde della vegetazione, proseguendo nell'infame traduzione del sequestrato: lontano appena pochi metri dalle strade carrozzabili continuamente percorse dalle Guzzi e dalle Campagnole in dotazione alle forze dell'ordine. I soldati del 24° Reggimento Artiglieria da Campagna erano accampati lì di fianco, sotto gli ulivi della Selizza.

Il bimbo.....

21.11.12

Pal Borxha

Paolo Borgia

Kuzhina: Receta per ëmbëlsirat më të njohura në Shqipëri.... "Shëndetlie"

Për 25 copë duhen:

Miell 3 gota uji, sheqer 1 gotë uji, mjaltë 2-3 lugë gjelle, vezë 2 kokrra, sodë një majë luge kafeje, arra 1-2 filxhanë kafeje, gjalpë 2 filxhanë kafeje, pak vanilje dhe ujë 2 filxhana kafeje.

Për shërbetin:

Sheqer 3 gota uji, ujë 2 gota e gjysëm

Në një enë përzihen mirë vezët sheqeri, mjalti, gjalpi dhe në fund shtohen arra. Pastaj hidhet miell i përzier me sodë. Zihet brumi i cili nuk duhet të punohet shumë që të mos bëhet elastik. Brumi i përgatitur vendoset në tavë të lyer me yndyrë, rrafshohet me dorë, lyhet sipërfaqja me vezë, bëhen disa vija me pirun në formë rombi dhe hidhet shërbet i vakur i aromatizuar me vanilje.

Letër Janullatosit: Pas teje qendron politika greke diskriminuese dhe shoviniste, me kërkesa për Vorio Epirin.

Veprimtaria e Janullatosit, si kjo e fundit në takim me deputetin grek neonazist të Agimit të Artë në Himarë, ku ky i fundit bëri thirrje në mes të Himarës për të marrë Vorio Epirin, nuk mund të fshihet pas gishtit. Unë nuk kam vjedhur kurrë në jetën time siç është mësuar Janullatos, duke mbajtur peng pavarësinë e Kishës Ortodokse Shqiptare. Për dijeni të opinionit, unë e kam mbaruar kursin në Durrës deri në fund në vitin 1994. U caktova mësues i katekizmit për kishën, kështu që përjashtimi im më 1992 nuk ekziston. Thjesht Komiteti për Mbrojtjen e Pavarësisë së Kishës Ortodokse dhe bashkë me Këshillin e kishës, vetëm një armik të drejtpërdrejtë kemi, ai është Janullatos. Çdo shqiptar tjetër është i falur nga ne kurse ai kurrë, sepse veprimtaria e tij nuk është fetare, por politike dhe shoviniste. Në replikën e tij, Janullatos i anashkalon pyetjet tona dhe merret me fjalë dhe akuza bajate kundër meje. Sa për shpifjet se jam hajdut apo qesharak, ata që më njohin e dinë mirë se unë nuk jam hajdut dhe as qesharak. Le të përballemi Janullatos ku të duash ti, në çdo media, qoftë dhe greke e do të shohim se me argumenta gënjeshtar dhe qesharak do të mbetesh ti. Sa për ato forume ndërkombëtare, që me të vërtet janë qesharake, janë forume të krijuara nga ai vetë me financa fundamentaliste greke, në shërbim të helenizmit. Të tilla OJQ, mund të krijojmë sa të duash dhe me emra bombastike por, ne nuk gënjejme as veten, as kombin, dhe as njerëzimin me fantazma institucionale, që nuk kanë asnjë rol të dobishëm përveç përfitimeve të atij vetë. Për dijeni të opinionit publik, statuti i kishës i vitit 1929 i miratuar në Korçë, në nenin 3, përcakton “gjuha zyrtare e kishës është Shqipja” në nenin 4 “autoriteti ma i naltë i Kishës Ortodokse Autoqefale Shqiptare, është Sinodi i Shenjtë Peshkopial i përbërë prej Peshkopëve aktive të çdo dioqeze, prej Ikonomit të madh Mitrofor dhe i kryesuar prej Mitropolitit të qendrës, Kryepeshkopit të gjithë Shqipërisë”. Neni 16 përcakton “Kryepeshkopi, Peshkopët, zëvendësit e tyre lokale, Ikonomi i madh Mitrofor, sekretari i përgjithshëm i Sinodit, si dhe ndihmësit e zëvendësit klerikë të Kryepeshkopit dhe të Peshkopëve, duhet të jenë prej gjaku, gjuhe shqiptar si dhe të kenë nënshtetësinë shqiptare”. Neni 27 përcakton “Kryepeshkopi dhe Peshkopët emërojnë zëvendësit e tyre në konform me nenin 16 të këtij statuti”. Statuti ka dhe pika të tjera të rëndësishme, por kaq mjafton, për të kuptuar se sa e ligjshme është marrëveshja Qeveri-Janullatos. Ky statut është miratuar dhe nga Patriarkana e Stambollit me vendim të posaçëm që quhet, vendimi TOMAS i vitit 1937 kur Kryepe-

shkop ishte hirësia e tij Visarjon Xhuvani.

Vendimi i Patriarkanës presupozohet i përjetshëm. Madje, në statutin e Patriarkanës së Stambollit, ka nen të posaçëm siç është neni 34 i cili përcakton “kreu i kishës të jetë prej gjaku, gjuhe i racës së vet”. Me të drejtë pyesim çdo besimtar të ndershëm se si është përbërja e kuadrit tani në kishë? A kemi shqiptarë të vërtet? Sa grekë kemi tek këto forume? Me këto që po shkruajmë ne nuk gënjejme. Janullatos, ti erdhe në Shqipëri për mungesë kuadri, sepse një pjesë vdiqën në burgje dhe disa gjatë jetës. Se si njiheshe ti me Ylli Popën dhe më pas me Ramiz Alinë, këtë le ta sqarojnë ata që janë gjallë, por pazari i turpshëm dhe tradhtar ishte bërë që ti të qëndroje 10 vjet në Shqipëri 1991-2001. Çfarë kërkon më tej tani?. Kur u larguat në vitin 1997 drejt Italisë, ju e dini mirë se çfarë i deklaruat televizionit RAI. Ajo që folët ju, mjaftonte që ti të mos shkelje më në këtë vend dhe popull të urtë. Ne nuk na duhen fjalimet e tua në organizma mafioze e gjoja teologjike, apo fetare, kur thuhet e flitet në emër të kishës Shqiptare greqisht. Kaq mjafton për të nënkuptuar dëmin që bëni ju, në krye të kishës, sepse më pas vjen politika greke diskriminuese dhe shoviniste, me kërkesa për Vorio Epirin. Ne nuk do ta përmendim emrin tënd Janullatos në kishë kurrë si Kryepeshkop, sepse për ne Kryepeshkopë janë, Fan Noli me atë statut të pastër si drita e diellit, Visarjon Xhuvani dhe Kristofor Kisi. Mos spekuloni me mungesat e ligjit në vitet e para të demokracisë, dhe mos keqinterpreto veprimtarinë tonë kishtarë dhe besimplotë, me terma tregtare, sepse është një rrëshqitje për keq nga zemra juaj. Ta dish mirë ti dhe kushdo që të përdor ty se, Zoti as nuk fillon tek ty dhe as nuk mbaron tek një pseudo marrëveshje. Janullatos, ju shfrytëzoni shtetin grek, për ti bërë presion politikës ekzekutive të çdo ngjyre këtu në Shqipëri, për të realizuar qëllimet tuaja, për shndërrimin e Vorio Epirit në krahinë helene. Deri tani keni bërë shumë, sepse disa komponentë që duhen përballë organizmave ndërkombëtare, po i realizoni me mendjen tuaj dhe firmat e shefave shqiptarë. Kishën Ortodokse po e paraqisni greke jashtë shtetit, monument varrezash ushtarësh grekë e bëtë në Këlcyrë, emigrantët i detyron shteti grek të thonë jam Vorio Epiriot, disa biznesmenë i keni gati këtu me para, shkolla greke po hapen dhe aty ku nuk ka emigrantë Grekë, dhe censusin e bëtë sipas qejfit, etj. Çfarë ka ngelur më për të bërë ky njeri pyesim shqiptarët tanë? Janullatos, ti do të përgjigjesh për së gjalli para popullit shqiptar dhe drejtësisë, për vjedhje të veprave mistike fetare, në kishat e Shqipërisë, si dhe për shkelje të sovranitetit Shqiptar, si territorial ashtu dhe historik. Përgjigju pyetjeve tona drejtpërdrejt dhe mos i bjer nga Kina themi ne shqiptarët.

At Nikolla Marku

VOCI

Nella mente,
echi di voci lontane
forti, alte, colorate,
decise, fiori di melograno.
Sommesse, impalpabili,
grani di rosario,
segrete armonie.
Voci.

Amabilmente severa
la voce di mio padre
che mi diceva
di non tardare,
di fare i compiti,
di alzarmi presto,
di non uscire.

Di mia madre
che di rincalzo, armoniosa,
ripeteva le stesse
parole.

Voci dei miei bambini, ricchezza:
grida festose, voci di pianto,
risate, sorrisi, capricci.

Voci del lavoro:
gli impegni
la cucina, la casa, i tempi
da rispettare.

La tua voce.
Tu, ad attendere il mio ritorno,
l'ansia di raccontarci il giorno.

Ora, la voce è silenzio di preghiera,
sintesi di memoria.
Ora è assenza, è vuoto dell'anima.

Ora la voce è eco, rimbalzo del vuoto.
Ora è libertà, libertà di volare
con le ali spezzate,
verso il tramonto

ZËRA

Ndër mendjen,
jehona e zërave të largëta
të forta, të larta, të ngjyrosura,
vendimtare, lule shege.
Të përulura, të pandjeshme në të prekur,
Kokërra rruzaresh,
harmoni të fshehta.
Zëra.

Me ëmbëlsi të urtë
zëri i babit tim
që më thoshte
mos u vono,
të plotsoja detyrimet,
të çohesha heret,
të mos dilla.

Të mamës sime
që edhe vet, hamonikisht,
përsërisi
të njëtat fjalë.

Zërat e tim bijve, pasuri:
britma festash, zëra qarjesh,
gaze, buzqeshje, teke.

Zërat e punës:
detyrimet
gatimi, shtëpia,
oraret për të respektuar.

Zëri yt.
Ti, tue pritur kthimin tim,
ankthin për të na treguar ditën.

Tashti, zëri u bë heshtje lutjesh,
përmbledhje e kujtesës.
Tashti është mungesë, boshllëk shpirti.

Tasti zëri është jehonë, kërcim në zbrazëti.
Tasti është liri, liri për të fluturuar,
Me krahët të këputura,
Drejt perendimit.

Fernanda Pugliese

Fernanda Pujeze

Të jesh i bukur

Të jesh i bukur, nuk ka rëndesi...
 se bukurin tuaj e josh një njeri..
 Të jesh i zgjuar, s'do të thotë gjithçka...
 se mendjen ta prish dhe një budalla..
 Të jesh i pasur, kot sa je ..
 parat sot i ke nesër si ke..
 Të sinpatizosh dikë, është fare kot..
 se thua është ëngjëll e të del idiot..
 Të jesh i sinqerte është fatkeqsi..
 në këtë botë rebele nuk njihet drejtësi..
 E të dashurosh, thonë është gjë e bukur..
 nëse dashuron vërtet
 ke bërë dhe një tjetër të lumtur...

Syle Dobroshti

* * * * *

Nga "Baba Tomorri"

Ku janë vafitet e parë,
 stërgjyshët sa mirë qenë
 shkonin jetënë pa ndarë
 edhe dojnin mëmëdhenë.
 S'kish pampor e s'kish gjemi,
 nukë vinin të fitonin,
 atdhenë s'e lij njeri,
 po punonin edhe shkonin.

A. Z. Çajupi

* * * * *

Satira

Ti po luan keq me zjarrin
 Kur s'ia del dot me gomarin,
 "Bamb!" me shkop
 godet samarin.....
 Niset "karvani" për n'Europë,
 Në çdo kthes'
 gjën
 një "Poastbllok..."
 Nuk shkomi dot në BE.
 Postbllok jemi
 Vetë... NE...

Jorgo Telo

Essere bello

Essere bello, non ha importanza...
 Perché la tua bellezza affascina una persona...
 Essere intelligente, non vuol dire granchè...
 Perché la tua mente te la rovina uno sermo..
 Essere ricco, per quanto vano...
 Oggi hai i soldi domani no...
 Piacere a qualcuno, è inutile,
 Dici che è un angelo e ti ritrovi un idiota..
 Essere sincero è una disgrazia..
 In questo mondo ribelle non c'è giustizia...
 E amare, dicono sia una cosa bella..
 Se ami veramente
 Hai reso un altro felice...

Syle Dobroshti

* * * * *

Da "Baba Tomorri"

Dove sono i tempi antichi,
 Gli antenati se la passavano bene,
 Vivevano uniti
 Ed amavano la madrepatria..
 Non c'erano né vapori .né velieri,
 Non venivano a conquistare,
 Nessuno lasciava la patria,
 ma lavoravano e tiravano a campare.

A. Z. Çajupi

* * * * *

Satira

Te la giochi male col fuoco
 Non ti riesce nemmeno con l'asino,
 "bam" e col bastone
 Colpisci il basto...
 Parte "la carovana" per l'Europa,
 Ad ogni curva
 Trovi
 Un posto di blocco..
 Non entriamo in Comunità Europea
 Il posto di blocco siamo
 Noi ... stessi...

Jorgo Telo

I pronomi relativi

In albanese vi sono due pronomi relativi, l'uno (**cili, cila, cilët**=il quale, la quale, i quali), che usato anche come aggettivo relativo, conserva genere e numero e casi, e l'altro (**çë**=che) che resta indeclinabile. Da rilevare, in tale contesto, che il termine ufficiale "**që**" nelle nostre parlate, forse anche per l'influenza dialettale dell'Italia meridionale, specificatamente pugliese, ha assunto il valore fonetico di "**çë**".

<i>Maschile</i>			<i>femminile</i>		
I cili (<i>il quale</i>)			E cila (<i>la quale</i>)		
Singolare			Singolare		
N.		i cili	N.		e cila
G.	i-e	të cilit	G.	i-e	së cilës
D.		të cilit	D.		së cilës
Acc.		të cilin	Acc.		të cilën
Abl.		-	Abl.		-
Plurale			Plurale		
N.		të cilët	N.		të cilat
G.	i-e	të cilëvet	G.	i-e	të cilavet
D.		të cilëvet	D.		të cilavet
Acc.		të cilët	Acc.		të cilat
Abl.		-	Abl.		-

(continua)

Alfabeti Arbëresh

I njëjti me atë shqip sipas Kongresit të Monastirit (1908) dhe Kongresit i drejtshkrimit të Tiranës (1972).
Uguale a quello Albanese secondo il Congresso di Monastir del 1908 ed il Congresso dell'ortografia di Tirana del 1972.

A	come in Italiano	N	come in Italiano
B	come in Italiano	NJ	come la "GN" di gnomo
C	come la "Z" di pazzo	O	come in Italiano
Ç	come la "C" di cielo	P	come in Italiano
D	come in Italiano	Q	come la "CH" di chiostro
DH	come la "TH" inglese "the"	R	come in Italiano
E	come in Italiano	RR	come la "RR" di carro
Ë	suono semimuto	S	come la "S" di santo
F	come in Italiano	SH	come la "SC" di scimmia
G	come la "G" di gallo	T	come in Italiano
GJ	come la "GH" di ghianda	TH	come la "TH" inglese di think
H	suono sempre aspirato	U	come in Italiano
I	come in Italiano	V	come in Italiano
J	come la "I" di jeri	X	come la "Z" di zanzara
K	come la "C" di cane	XH	come la "G" di giacca
L	come in Italiano	Y	in Arbërisht a volte "I" a volte "U"
LL	suono velato gutturale	Z	come la "S" di rosa
M	come in Italiano	ZH	come la "J" francese di jour